

KAPITTEL 14.2

GUNNARSRØD 2. EN LOKALITET MED SPREDTE FUNN FRA OVERGANGEN MELLOMMESOLITIKUM–SEINMESOLITIKUM

Gaute Reitan og Guro Fossum

C58002, Langangen, gnr. 20/1, Porsgrunn kommune, Telemark	
Askeladden-ID	128953, 32323
Høyde over havet	45–50,5 moh.
Utgravingsleder	Gaute Reitan
Feltmannskap	2–3
Dagsverk i felt	13
Tidsrom for utgraving	27.06.–7.7.2011
Metode	Konvensjonell steinalderutgraving, vannsålning, 4 mm
Avtorvet areal	400 m ²
Utgravd areal	Lag 1: 14,75 m ² , lag 2: 9 m ² , lag 3: 2,75 m ² , lag 4: 1 m ²
Utgravd volum	2,75 m ³
Volum pr dagsverk	0,21 m ³
Funn	454 littiske funn, 1 keramikkskår, 1 hasselnøttskall
Strukturer	–
Datering	Overgangen mellommesolitikum–seinmesolitikum

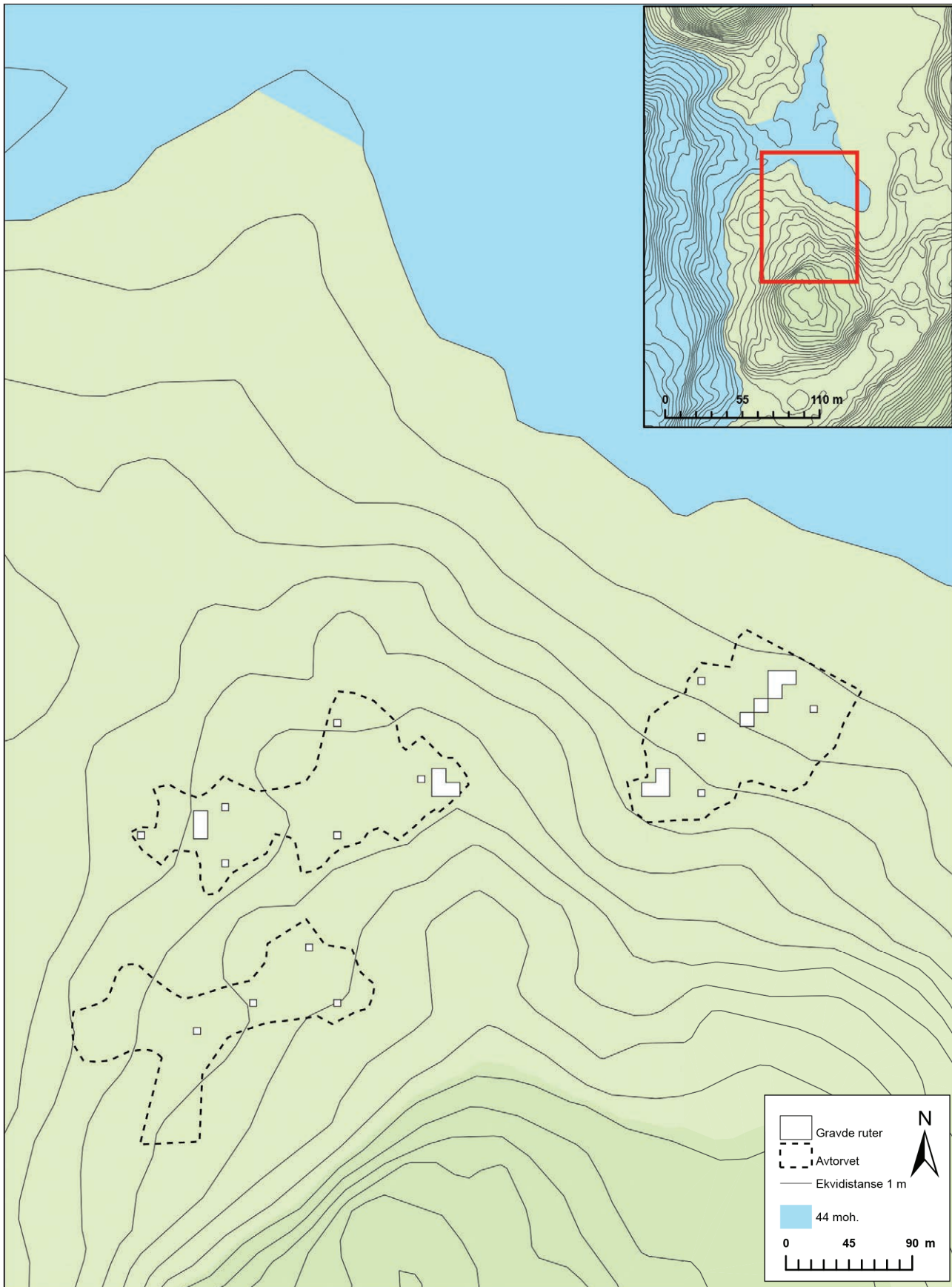
INNLEDNING

Lokaliteten ble første gang påvist ved Universitetets Oldsaksamlings registrering i 1990 i forbindelse med en planlagt gassrørledning, og lokaliteten fikk benevnelsen *gass 10–364* (ID32323; se Rui 1990). Siden er den nyregistrert og ytterligere avgrenset ved Telemark fylkeskommunes registrering for Vestfoldbanen i 2009 (ID128953 og ID129439; se Demuth 2009:38–39). Ved sistnevnte registrering ble det gravd totalt 30 prøvestikk på og omkring lokaliteten. Av disse 30 prøvestikkene var 9 positive, med totalt 27 enkeltfunn, blant annet en øks av forvitret, skifrig bergart. Lokaltopografien, med små flater i hellende terreng nedenfor en liten kolle, legger ikke til rette for langvarige opphold på stedet. Utgravingen ser ut til å bekrefte dette ved at det ble gjort funn i flere relativt små, spredte konsentrasjoner. Det ble ikke identifisert noen nedgravninger med organisk, daterbart innhold, og derfor foreligger det heller ingen C14-dateringer fra lokaliteten. Typologiske trekk ved funnmaterialet tyder på gjentatte korte besøk omkring overgangen mellommesolitikum–seinmesolitikum. Den gjentatte

bruken av stedet skal trolig ses i sammenheng med dets gode overblikk over fjordarmen like ved i den aktuelle perioden.

BELIGGENHET, TOPOGRAFI OG JORDSMONN

Gunnarsrød 2 bestod av flere små, naturlig avgrensede flater på 45–50,5 moh., som ble slått sammen under ett og samme lokalitetsnavn. Disse flatene lå delvis i skogkledt utmark med enkelte større flyttblokker, men har trolig fungert som beitemark i nyere tid, kanskje også tidligere slåttemark. Lokaliteten lå på nordsiden av en markert kolle sentralt på Gunnarsrød, med lokaliteten Gunnarsrød 6 ca. 100 meter rett sør på sørsiden av samme kolle. Kollen har i mellom- og seinmesolitikum dannet en halvøy. Deler av Gunnarsrød 2 var østnordøstvendt med utsyn over den nåværende myra på Gunnarsrød og mot lokaliteten Gunnarsrød 5 øst for myra. Den gang Gunnarsrød 2 var i bruk, har den nåværende myra trolig vært en grunn og vid bukt eller lagune, og fra Gunnarsrød 2 har man hatt utsyn til denne lagunen og til fjorden utenfor. Trærne på lokaliteten bestod av bjørk med innslag av eik og hasselkjerr



Figur 14.2.1. Utgravingsfeltene og lokaltopografi på Gunnarsrød 2. Strandlinjen er satt til 44 moh.

Figure 14.2.1. Local topography and plan of excavated surface, Gunnarsrød 2. The blue-colored shoreline is drawn at 44 m.a.s.l.



*Figur 14.2.2. Oversiktsbilde av det vestligste feltet på ca. 48 moh. Foto mot nordøst.
Figure 14.2.2. View of the western part of Gunnarsrød 2, photo facing north-east.*

samt enkelte spredte furu- og grantrær. Bunnvegetasjonen på stedet var preget av gress, lyng og bregner. Under torvlaget var det lommer av løsmasser med finkornet, rødlig sand med innslag av grus og stein. Tykkelsen på løsmasselagene varierte, og mengden stein var stedvis stor. I bunnen av lag 2 ble det flere steder påtruffet kompakt, aurbellelignende jord.

MÅLSETTING OG PROBLEMSTILLINGER

Flatene som utgjør Gunnarsrød 2, ligger i ulike høyder over havet og har trolig vært i bruk i siste del av mellommesolitikum og tidlig seinmesolitikum. Flatene var små, og funnene var spredte, og det ble antatt at bruken av lokaliteten ikke har vært av omfattende karakter. Det var likevel ønskelig å foreta mindre undersøkelser på lokaliteten for å fremskaffe et representativt materiale som kunne settes i sammenheng med de øvrige mesolittiske lokalitetene på Gunnarsrød.

UTGRAVING OG METODE

I likhet med de øvrige lokalitetene ble det gjennomført en innledende undersøkelse også på Gunnarsrød 2, og det ble gravd prøvekvadranter på flere av de ulike små flatene nedenfor den nevnte kollen. Funnfrekvensen var jevnt over lav, og den videre undersøkelsen på lokaliteten hadde et begrenset omfang. På fire av de små flatene med høyest funntetthet i prøvekvadrantene ble det åpnet opp mindre felter på 2–5 m², og disse ble hovedsakelig gravd inntil to mekanisk oppdelte 10 cm tykke lag inntil berg eller aurbelle ble påtruffet. På enkelte steder hvor løsmasselagene var tykkere, ble det imidlertid gravd inntil fire mekaniske lag à 10 cm tykkelse. Lokaliteten ble ikke flateavdekket i etterkant av den konvensjonelle gravingen grunnet tynt løsmassedekke.

Hovedkategori	Antall	Prosent	Delkategori/merknad	Antall
<i>Sekundærbearbeidet flint</i>				
Bor	2	0,5	Flekke med kantretusj	2
Skraiper	1	0,2	Avslag med steil retusj	1
Flekke med retusjert sidekant	1	0,2		1
Avslag med steil retusj	1	0,2		1
<i>Sum, sekundærbearbeidet flint</i>	<i>5</i>	<i>1,2</i>		
<i>Primærttilvirket flint</i>				
Flekke	10	2,4	Smalflekke	5
			Flekke	5
Mikroflekke	24	5,8		
Avslag	96	23,2	Flekkelignende	95
			Avslag	1
Fragment	158	38,3		
Splint	110	26,6		
Kjerne	9	2,2	Bipolar kjerne	3
			Fragment av mikroflekkkerne	4
			Fragment av bipolar kjerne	1
			Fragment av kjerne	1
Knoll	1	0,2		
<i>Sum, primærttilvirket flint</i>	<i>408</i>	<i>98,8</i>		
Sum, flint	413	100		

Figur 14.2.3. Funnmaterialet av flint fra Gunnarsrød 2.

Figure 14.2.3. Classification of flint from Gunnarsød 2.

NATURVITENSKAPELIGE PRØVER OG ANALYSER

Det foreligger én kullprøve fra lokaliteten. Dette er et antatt brent hasselnøttskall som ble samlet inn fra funnførende lag, men uten bestemt kontekst.

FUNNMATERIALE

Under utgravingen på Gunnarsrød 2 ble det samlet inn 454 littiske funn, 1 asbestmagret keramikkskår og 1 hasselnøttskall. Det littiske materialet fordeler seg på råstoffene flint (91 prosent), bergart og sandstein (henholdsvis 3,5 og 0,7 prosent), bergkrystall (4,4 prosent) og kvarts (0,2 prosent).

Funnmateriale av flint

Med 91 prosent er flint det dominerende råstoffet på Gunnarsrød 2. Av flinten er 98,8 prosent primærttilvirket, og 1,2 prosent (fem enkeltfunn) er sekundærbearbeidet. Den sekundærbearbeidede flinten utgjør i sin tur 1,1 prosent av den totale littiske funnmengden. En stor andel av materialet er

varmepåvirket (42 prosent), og 21 prosent har rest av cortex på overflaten.

Redskaper av flint

Til sammen fem gjenstander av flint er sekundærbearbeidet. To av disse er tolket som borspisser, altså stykker med retusjerte sidekanter som møtes i en spiss (Helskog et al. 1976:28). Begge er laget på smalflekker. Et tykt, flekkelignende avslag med steil retusj er definert som en skraiper. I tillegg foreligger det en mikroflekke med kantretusj og et avslag med steil retusj, som ikke kan typebestemmes nærmere.

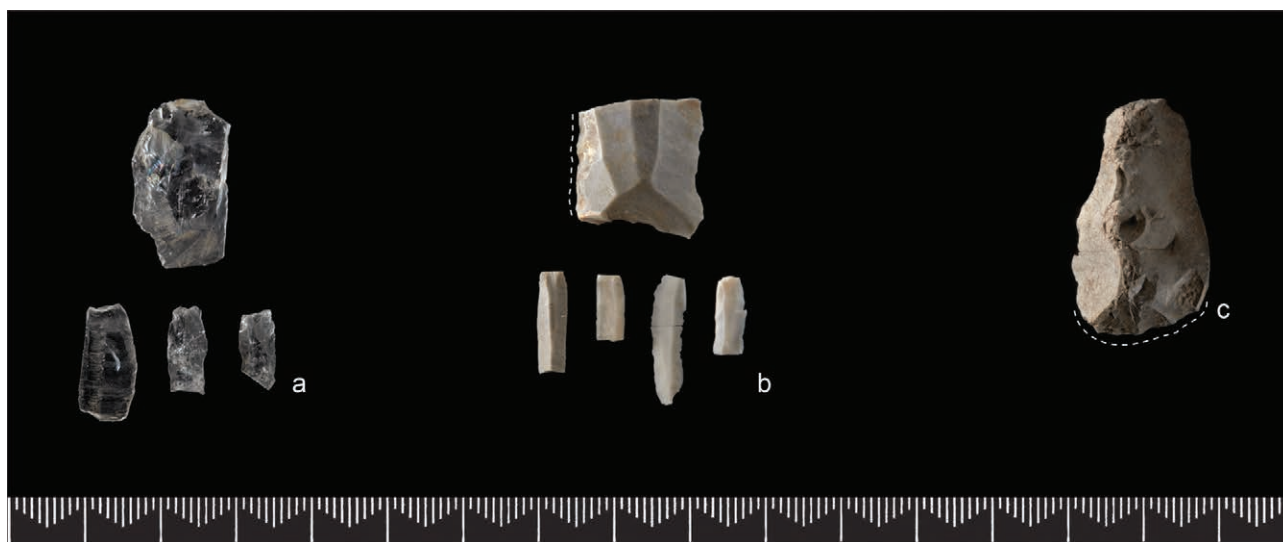
Flekkematerialet

Det primærttilvirkede flekkematerialet utgjør 7,5 prosent av funninventaret og fordeles på flekker (> 8 mm) og mikroflekker (\leq 8mm). Det ble funnet 10 flekker av flint, hvorav 5 er smalflekker (8–12 mm) og 5 kan klassifiseres som brede flekker (> 1,2 mm). To av flekkene er hele. Det ble funnet 24 mikroflekker av flint. Ni av mikroflekkene er hele, mens

Hovedkategori	Antall	Prosent	Delkategori/merknad	Antall
<i>Sekundærbearbeidet bergart</i>				
Øks	5	11,9	Trinnøks, eggfragment	1
			Meisel	1
			Trinnøks, forarbeid	2
			Avslag av øks	1
<i>Sum, sekundærbearbeidet bergart</i>	<i>5</i>	<i>11,9</i>		
<i>Primærtvirket bergart</i>				
Avslag	9	21,4		9
Fragment	2	4,8		2
<i>Sum, primærtvirket bergart</i>	<i>11</i>	<i>26,2</i>		
<i>Sum, bergart</i>	<i>16</i>	<i>38,1</i>		
<i>Sekundærbearbeidet bergkrystall</i>				
Fragment med kantretusj	1	2,4		1
<i>Sum, sekundærbearbeidet bergkrystall</i>	<i>1</i>	<i>2,4</i>		<i>1</i>
<i>Primærtvirket bergkrystall</i>				
Mikroflekke	3	7,1		3
Avslag	7	16,7		7
Fragment	3	7,1		3
Splint	5	11,9		5
Kjerne	1	2,4	Bipolar kjerne	1
<i>Sum, primærtvirket bergkrystall</i>	<i>19</i>	<i>45,2</i>		
<i>Sum, bergkrystall</i>	<i>20</i>	<i>47,6</i>		
<i>Primærtvirket kvarts</i>				
Avslag	1	2,4		1
<i>Sum, primærtvirket kvarts</i>	<i>1</i>	<i>2,4</i>		
<i>Sekundærbearbeidet sandstein</i>				
Kniv	1	2,4	Fragmenter fra samme kniv	3
Slippeplate	2	4,8		2
<i>Sum, sekundærbearbeidet sandstein</i>	<i>3</i>	<i>7,14</i>		
<i>Keramikk</i>				
Skår av	1	2,4	Asbestmagret, spannformet?	1
<i>Sum, keramikk</i>	<i>1</i>	<i>2,4</i>		
Sum, alle funn	42	100		

Figur 14.2.4. Funnmateriale av andre råstoff fra Gunnarsrød 2.

Figure 14.2.4. Classification of other raw materials from Gunnarsrød 2.



Figur 14.2.5. Funn av flint og bergkrystall, (a) bipolar kjerne og mikroflekker av bergkrystall, (b) fragment av mikroflekkkerne med retusjert sidekant og mikroflekker av flint, (c) skraper av flint. Foto: Ellen C. Holte, KHM.

Figure 14.2.5. Finds of flint and rock crystal, (a) bipolar core and microblades of rock crystal, (b) fragment of a microblade core, and microblades of flint, (c) scraper of flint.

andelen proksimale fragmenter dominerer. Noe av flekkematerialet synes å være regelmessig.

Kjernematerialet

Det ble til sammen funnet tre bipolare kjerner og seks kjernefragmenter på lokaliteten. Sistnevnte er fragmenter av ulike kjernetyper, deriblant fire mikroflekkkjerner. Ett av disse har fin retusj langs to sidekanter.

Andre råstoff

Det ble til sammen gjort 42 funn av andre råstoff enn flint. Disse fordeles på bergart, bergkrystall, kvarts, sandstein og keramikk.

Gjenstander av bergart og sandstein

Det foreligger fem gjenstander av bergart, deriblant ett eggfragment av en antatt trinnøks. Fragmentet er av en rødlig bergart der både over- og undersiden av eggen er bevart. Det er svært godt slipt og har en tydelig konveks egg. Eggfragmentets største tykkelse er 0,7 cm. Største bredde er 2,6 cm, men hele eggen er ikke til stede. Lignende eggfragmenter er påvist blant annet på andre mesolittiske lokaliteter i nærheten, både Gunnarsrød 4 (ca. 45 moh.) fra tidlig seinmesolitikum og Gunnarsrød 7 (ca. 55–59 moh.) fra mellommesolitikum. Fra Gunnarsrød 2 foreligger også en hel, liten meisel av blålig, skifrig og kraftig forvitret bergart. Meiselen er flat med et spissovalt tverrsnitt. Største tykkelse er bare 0,8 cm. Eggen er avrundet uten markerte egghjørner. Under

registreringen av lokaliteten ble det ble funnet en større øks av tilsvarende type og råstoff (Demuth 2009:39, fig. 34). Ingen av disse to har synlige spor etter sliping. Likevel antas det at begge opprinnelig har vært slipt, men at sliping er forvitret bort. Det ble også funnet to emner til økser. Begge er bearbeidet med tosidig teknikk og har deler av bergartens naturlige, glatte overflate bevart. Det foreligger også avslag av en slipt bergartsøks. Både emnene og økseavslaget er av diabas. Det samme gjelder avfallsmaterialet av bergart for øvrig.

Det ble også funnet to slipeplater av sandstein på Gunnarsrød 2. Begge slipeplatene antas å være hele. Den ene slipeplaten er tynn og rektangulær av en rødlig, glimmerholdig sandstein. Den andre er en jevnt tykk slipeplate av rød sandstein med største lengde målt til 29 cm. Den er slipt på én side, men deler av den slipte flaten er skallet av. Endelig ble det funnet tre flate, tynne fragmenter av sandstein med tilslipt egg. Slike tolkes som sandsteinskniver. De tre fragmentene fra Gunnarsrød 2 kan settes sammen og stammer fra samme kniv.

Keramikk

Det ble funnet ett skår av keramikk. Skåret er lite og tynt, kanskje fra rand/hals, og er jevnt bleikgrått til brunlig i fargen. Skåret er 2,2 cm i største tverrmål og bare 0,4 cm tykt. Keramikken er finmagret, udekorert og svært dårlig bevart. Magringen består av korte, lyse asbestfiber, kanskje også kleber. Både overflate og bruddflater er svært nedslitte.



Figur 14.2.6 Funn av bergart, (a) forarbeid til trinnøks, (b) eggfragment av trinnøks, (c) fragment av sandsteinskniv, (d) meisel. Foto: Ellen C. Holte, KHM.

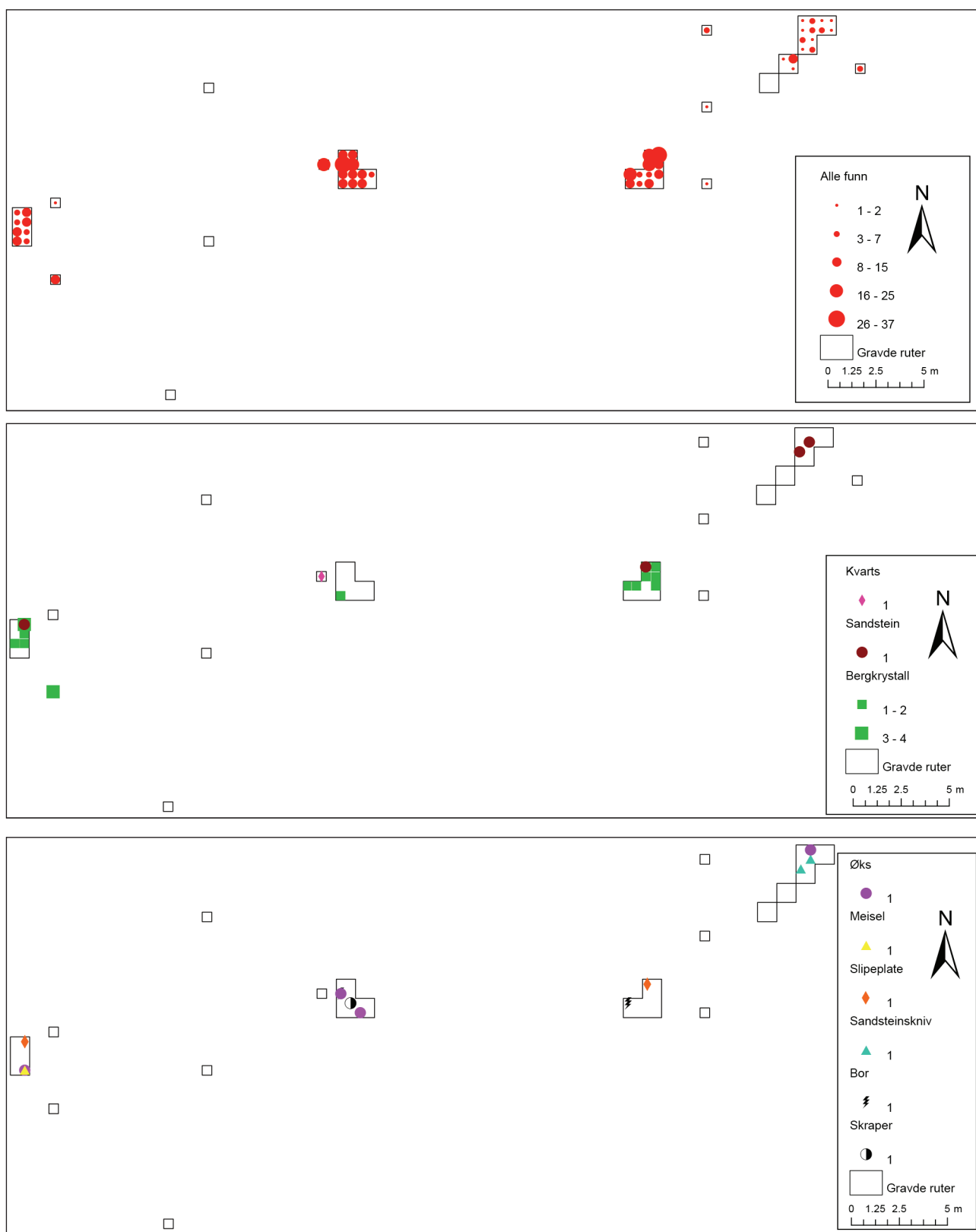
Figure 14.2.6. Stone finds, (a) pecked, round-buttet stone-axe preform, (b) edge fragment of a pecked, round-buttet axe, (c) fragment of a knife of sandstone, (d) chisel.

FUNNSPREDNING OG AKTIVITETSOMRÅDER

Undersøkelsen på Gunnarsrød 2 hadde et begrenset omfang, og det ble ikke prioritert å undersøke hele lokaliteten i flaten. Etter innledende prøverutegraving ble undersøkelsen av lokaliteten begrenset til fire mindre felt på ulike flater. Funnkonsentrasjonene ble ikke avgrenset, og lokaliteten er derfor mindre velegnet til analyser knyttet til intern boplassorganisering (Glørstad 2006:95–97).

De fire feltene var mellom 2 og 5 m², og den gjennomsnittlige funntettheten var tre funn per

m². 66,5 prosent av de innsamlede funnene lå i lag 1, 28,6 prosent i lag 2, 4,4 prosent i lag 3 og 0,9 prosent i lag 4. Både flint og bergart forekommer innenfor alle de fire feltene. Bergkrystall er hovedsakelig konsentrert til det vestligste feltet, mens sandstein opptrer på tre av feltene (se fig. 14.2.7). Majoriteten av de sekundærbearbeidede gjenstandene av flint ligger i tilknytning til det høyestliggende feltet. Det er også her flintandelen er størst. Øksefragmentene, forarbeidene og slipeplatefragmentene ligger spredt. Sandsteinskniven ligger i tilknytning til det



Figur 14.2.7. Funnspredning på Gunnarsrød 2, (a) alle funn, (b) kryptokrystallinske råstoff og sandstein, (c) øks, meisel, slipeplate, sandsteinskniv, bor og skraper.

Figure 14.2.7. Distribution of finds at Gunnarsrød 2, (a) all finds, (b) rock crystal, quartz, and sandstone, (c) axe, chisel, grinding slab of sandstone, sandstone knife, borer, and scraper.

nordøstligste og lavestliggende feltet. Med unntak av mikroflekkeproduksjon av bergkrystall, som ser ut til å være konsentrert til det vestligste feltet, forekommer det mikroflekker og flekker av flint på alle fire feltene.

DATERING OG BRUKSFASER

Typologisk datering og strandlinjedatering

Gunnarsrød 2 består av flere små flater med flere meters høydeforskjell. Den øverste ligger 50,5 moh., den laveste 45 moh. Det høyestliggende nivået ble tørt land omkring 7000 f.Kr. (ca. 8100 BP), det laveste kanskje så mye som 1000 år seinere, ca. 6000 f.Kr. (7200 BP). Dette tidsspennet tilsvarer perioden fra siste del av mellommesolitikum til og med første del av seinmesolitikum.

Det totale innsamlede funnmaterialet er fåtallig og stammer fra ulike høyder. Dette gjør det problematisk å datere funnene presist og sikkert ut fra typologiske trekk. Det synes heller ikke å være noen vesentlig forskjell i inventaret fra de ulike flatene på forskjellige høyder. Typologiske trekk ved materialet bryter likevel ikke med en datering til den nevnte perioden, med blant annet mikroflekke- og flekkeproduksjon av flint og bergkrystall, trinnøksproduksjon, slipeplater og kniver av sandstein (Jakslund 2001). Funninventar og råstoffbruk har klare likhetstrekk med andre og om lag samtidige, undersøkte lokaliteter ved Langangsfjorden, deriblant Langangen Vestgård 1 (Melvold og Eigeland, kap. 12, bind 1, denne serie) og Gunnarsrød 4 og 5 (Reitan, kap. 9 og kap. 14.7, dette bind). Funn av keramikk tyder likevel på at Gunnarsrød 2 er blitt besøkt i seinere tid. Keramikk magret med asbest regnes som typisk for spannformet keramikk på Østlandet. Slik keramikk dateres oftest til folkevandringstid (Bøe 1931). Skåret er imidlertid lite og udekorert, så det er usikkerhet omkring denne tidfestingen.

TOLKNING AV LOKALITETEN SETT I LYS AV FUNN, STRUKTURER OG AKTIVITETSOMRÅDER

Undersøkelsen på Gunnarsrød 2 var av begrenset omfang, og hensikten med undersøkelsen var å fremskaffe representativt littisk materiale som kunne settes i sammenheng med øvrige mesolittiske lokaliteter ved Langangsfjorden. De små flatene og den begrensede funnmengden kan tolkes som spor etter flere korte besøk over et lengre tidsrom. Det er en nokså høy andel sekundærbearbejdede artefakter på lokaliteten, 3,3 prosent. En høyere andel sekundærtillivret littisk materiale settes også ofte

i sammenheng med større grad av spesialisering. Redskapsinventaret på lokaliteten indikerer at det har foregått blant annet trinnøksproduksjon og/eller -vedlikehold samt flekke- og mikroflekkeproduksjon. Den begrensede funnmengden og de små utgravingsflatene tillater imidlertid ingen sikre slutninger omkring detaljer i aktivitetene på stedet. Det er likevel nærliggende å se Gunnarsrød 2 i sammenheng med andre samtidige, men mer omfattende lokaliteter i nærområdet. Eksempler på slike er Gunnarsrød 4, 5 og 6. Muligens kan Gunnarsrød 2 tolkes som en spesialisert lokalitet knyttet til jakt og fangst med utspring fra en av disse andre, samtidige lokalitetene i nærområdet rundt den nåværende myra på Gunnarsrød.

GUNNARSRØD 2, A SMALL SITE WITH FINDS FROM REPEATED STAYS IN THE MIDDLE MESOLITHIC-LATE MESOLITHIC TRANSITION

Gunnarsrød 2 is made up of concentrations of finds on several small terraces scattered on the north side of a hill. From this hillside, there is a fine view of the Gunnarsrød bog north of the hill and of the narrow valley in the west, a former shallow bay and a fjord respectively.

After an extensive digging of test squares on the little terraces below the hilltop, four excavation fields of 2–5 m² between 45 and 50.5 m.a.s.l. were opened. A total area of 14.75 m² was excavated, and altogether 454 lithic finds were recorded. Finds of flint constitute 91% of the collected material. The amount of retouched flints is 1%. Yet, the material of blades, microblades, and cores indicates a Mesolithic age, as do three fragments of the same sandstone knife, a stone chisel, and a polished edge fragment of an assumed pecked, round-butted stone axe. Fragments of grinding slabs of sandstone show signs of maintenance or resharpening of stone axes having been carried out on the site.

The number of flints collected from each of the four fields is low. Thus, the four sites are viewed as an entity, even though there is a possibility that there are certain chronological differences between the different clusters of finds at different heights above the present sea level. The local shoreline-displacement curve matches well with the view of Gunnarsrød 2 as a coastal site from the late Middle Mesolithic period or around the Middle Mesolithic-Late

Mesolithic transition. No features with preserved organic material were identified; hence, there are no radiocarbon dates from Gunnarsrød 2 to confirm the suggested date based on typology and height above sea level. The local topography and the limited sizes of the terraces with finds indicate a series of short stays, possibly over a period of several hundred years. The site can be interpreted as a

little piece within a mobile settlement system. It can be assumed that the site should be associated with one of the other bigger, contemporary sites in the area, for instance Gunnarsrød 5 or Gunnarsrød 6. A small sherd of asbestos-tempered pottery must be seen as a trace of a much later use, most likely in the Migration Period, and cannot be associated with the lithic finds from the site.